

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Complectens Primam Secundæ, & Secundam Secundæ Summæ
Theologiæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

3 Vtrum virtutes intellectuales consistant in medio.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72759](#)

Fluum est enim delectationibus quæ sunt temperantie materia, plius quam oportet vi. non ut autem delectationibus quanto oportet, scilicet oportet &c. diminutum est namque minus delectari quam oportet. Medium autem rei consistit in qualitate rei ad rem, seu ad personam alteram. Aequalitas autem cum duplex sit, durum quantatum, sicut duo peda

lia sunt equalia, & quinque & quinque sunt equalia, & hec vocat aequalitas arithmeticæ: & duarum proportionem, sicut proporcio sex ad quatuor, & duodecim ad octo sicut equa utrōque. utrōque. .n. et feliqualtera. portio. i. continetur rationis & dimidii, utra que invenitur in iustitia: nam communia iustitia obseruat medium secundum aequalitatem quantitatis: nam quantum valet quod accipit, tamen ualeat quod dat ut patet emptione. Iustitia vero distribuit obseruat medium secundum aequalitatem proportionum, nam cander proportionem facit inter bona q̄ distribuit, quā habent inter se persone quibus distribuitur. Extrema autem in qualitate quantitatibus tunc plus & minus secundum quātatem, ut patet. Extrema autem in aqua litate proportionum sunt plus & minus secundum proportionem, quād si, v.g. inter personas est

proportionis sequentia, superfluum erit si inter res distributas sit proportio dupla, in qua continetur totum bis: diminutum uero si inter res distributas est proprietas sequentia, aut sequentia, in qua continetur totum, & tercia pars, vel quarta tantum. Et quoniam medium rei ad alterum est, consequens est ut sic medium inter plus & minus alteri, vel ita quod plus sit mihi, & minus alteri, ut in communicationibus, vel ita quod plus nisi parti, & minus alteri, ut in distributionibus. Medium autem rationis quia continet sub le commensuratum sibi, & commenstratum alteri, abstrahit & sibi & alteri, sicut animal ab homine & leone, propter quod medium rationis in communione constituit inter plus & minus secundum rationem, in speciali autem dissimilitate, nam in uitriis circa passiones medium rationis constituit inter plus & minus mihi sibi eligent, sicut medium constituit in commensuratione ad meipsum, & propterea hoc dicitur iudiciorum, quod medium in passionibus sumitur quod ad nos. In iustitia autem medium rationis constituit inter plus unius & minus alteri, sicut & medium rei, quia non solum qualitatē eandem quam rei mediū exigit, recta ratio non imponit iustitiae, sed conditores etiam nullas si apponit, nisi redundantes in qualitatē uel inaequalitatē rei. Reddere nanque debitum recta ratio dicit iustitiae, quando, ubi oportet, pro quanto faciunt vel collunt rationem debiti. Et propterea esto causa, ut discernas circumstantias in materia iustitiae dupliciter inveniri, primo ut redundant in equele uel iniquitate, deinde ut pertinent ad rationem debiti: alio modo ut sunt communia circumstantiae actus uitrii, verbi gratia. Reddere mutuo acceptum die statuto, spectat ad rationem debiti. Reddere aut illo die hora in compacta, puta, qua lumen cibum, impetrans est iustitiae, non enim iniustitiae, sed imprudentis est hec electio & propterea in litera dicitur, quod medium rationis in iustitia est medium rei, & ex hoc prouenit quod extrema, si plus & minus in iustitia non sumuntur secundum affirmationem materie, & negationem conditionum, & econtra, ut in alijs moralibus uitritib⁹, sed secundum plus vni, & minus alteri, & hinc et prouenit, quod iustitia non est media inter duas malitias, sicut alia uitrites me-

morales non est medium rationis. Alio modo potest dici medium rationis id, quod a ratione ponitur in aliqua materia, & sic omne medium uitritus moralis est medium rationis, quia sicut * dictum est, uitritus moralis dicitur consistere in medio per conformitatem ad rationem rectam. Sed quandoque contingit, quod medium rationis est etiam medium rei: & tunc oportet quod uitritus moralis medium sit medium rei, sicut est in iustitia. Quādoque autem medium rationis non est medium rei, sed accipitur per comparationem ad nos, & sic est medium in omnibus alijs uitritibus moralibus, cuius ratio est, quia iustitia est circa operationes, quā consistunt in rebus exterioribus, in quibus rectum institui debet simpliciter & secundum se, ut * supra dictum est: & ideo medium rationis in iustitia est idem cum medio rei, in quantum scilicet iustitia dat unicuique quod debet, & non plus nec minus. Alia uero uitrites morales consistunt circa passiones interiores, in quibus non potest rectum constitui eodem modo propter hoc quod homines diversimode se habent ad passiones, & id oportet, quod rectitudine rationis

D TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod uitrites intellectuales non consistant in medio. Virtutes n. morales consistunt in medio, in quantum conformant regulam rationis: sed uitrites intellectuales sunt in ipsa ratione, & sic non uidentur habere superioriē regulam. ergo uitrites intellectuales non consistunt in medio.

Ez Præter. Medium uitritus moralis determinatur a uitrite intellectuali. Dr. n. in 2. * Eth. quod uitritus consistit in medietate determinata ratione, put sapiens determinabit. si igitur uitritus intellectualis iterum consistat in medio, oportet quod determinet sibi medium per aliquam aliam uitritutē, & sic in medio, cum carcer contrario, non enim contingit oppositum principiorum opinari affirmando, aut negando. Secundū est, quomodo itant haec duo simili, quod verum intellectus practici constitut inconfessu habere appetitum recto, ut superius ex 6. Ethic. dicitur, & quod ueritas eiudicēt habeat pro mensura res, & sit mensura appetitus. Ex primo enim habetur, quod dependet ab appetitu, & consequenter mensuratur ab eo. Terium est, quomodo uitritus intellectualis quā uocatur intellectus, sit

in medio, cum carcer contrario, non enim contingit oppositum principiorum opinari affirmando, aut negando. Secundū est, quomodo itant haec duo simili, quod verum intellectus practici constitut inconfessu habere appetitum recto, ut superius ex 6. Ethic. dicitur, & quod ueritas eiudicēt habeat pro mensura res, & sit mensura appetitus. Ex primo enim habetur, quod dependet ab appetitu, & consequenter mensuratur ab eo. Terium est, quomodo uitritus intellectualis mensura non est alia, quod genus uitritus, ut patet in responsive ad secundum: & tamen superius in questionis sexagesima tertia articulo secundo dictum est, quod duplex est reguli boni hominis ad quod ordinatur uitritus, scilicet humana ratio, & lex diuina.

Ad evidētiā horum oīum dīllingue, quod uitrites oīē duplicitē possunt accipit, scilicet ēm se, & ex parte nostrī utrōq; modo regulam habent. Et in litera quidem quāmuis de solis theologicis uitribus fiat illa distinctione in articulo sequenti, ut ueritas in ordine habet extensio ad oīes uitrites, diuersimodo applicata, ut uitritus intellectualis quā ad cognoscere ēm se consideratur, quā in ordinē ad recte cognoscere sumit. Ex parte uero nostri, ēm modū quo in nobis fit aut est, accepit quā ad dirigere uero, quod addūm practice supradicatas ēm se, sunt ipse regulæ, & recipiunt regulabilitiam per eas, unde ex parte tñ nostri regulā habere possunt, ēm quā in nobis sunt aut sunt. Virtutes quoq; morales ēm se obiecta respiciunt, ex parte aut nostri principiū quib; in nobis fit & sunt. Et qā author sī de uitritu mensura & medio secundum se loquitur, ut in art. 4 manifestatur, ideo obiecta oīā quā ex parte nostri se tenent, nihil officiunt proposicio. Et ut ad singula descendamus, cogitatio in primis principiorum secundum se est in medio duorum contraria, v. g. Huic acceptiō, Totum est maius sua parte, contrariatur secundum se, ut superfluum. Totum est minus sua parte: & ut deficiens, Totum non est maius sua parte, quamvis ex modo quo hæc cognitione est in nobis, qā. f. naturaliter est in nobis, contraria loca haec non possunt. Verum quoq; intellectus practici secundum se quidem a reb; pedet, quo ad cognoscere ex parte aut nostra ab appetitu recto, q̄ facit nobis apparere finem

Prima Secunda S. Thome R. 3 secundum

A rales, quā median inter affirmationem materie, & negationem conditionum, ut superfluum, & negationem materie, & affirmatio conditiones, ut diminutum. nam si medium rationis & extrema iniunctio sumerentur secundum conditiones, ut in alijs, & nō præcisē ut redundant in medium rei, contingere accipere extre-

ma uita, ut in alijs.

Ethēc sīt hic dicta pro intellectu medi & extremon in uitribus pro clarifica Noutiorum mente.

Ez In eodem secundo articulo eiusdem sexagesima quarta questione declarandum occurrit Noutis, q̄ prima ratio pro tanto dicitur in litera, quod processit de medio rationis subie

ctiū, quā concludit

Infr. artis. 4
ad 1. & 2.
Et 3. dñs. 3.
q. 1. art. 3. q.
3. & uirt. q.
Larti. 13. co.
& ad 5. &
19. & q. 6. 4.
ar. 2. ad 7.

ctiū, quā subie

quād medium ratio-

nis, quā bonum est

rationis, est in ipsis

actibus rationis tan-

quam in rebus ipsis,

sicut medium rōnis

causaliter, quod scilicet

a ratione impossibili-

tum est operationib;

& passionibus, est in

passionibus & opera-

tionibus tanquam in

rebus ipsiis.

Super Questionis se-

xagesimaquartæ

Articulum tertium.

Ca. 6. tom. 5.

I N articulo tertio eiusdem sexagesima quarta questionis, multa dubia simul soluenda occurserunt. Primum est, quomodo uitritus intellectualis, quā uocatur intellectus, sit

in medio, cum carcer contrario, non enim contingit oppositū pri-

morum principiorum opinari affirmando, aut negando. Secundū est,

quomodo itant haec duo simili, quod verum intellectus practici

constitut inconfessu habere appetitum recto, ut superius ex 6.

Ethic. dicitur, & quod ueritas eiudicēt habeat pro mensura res, & sit

mensura appetitus. Ex primo enim habetur, quod dependet ab appetitu, & consequenter mensuratur ab eo. Terium est, quomodo

uitritus intellectualis mensura non est alia, quod genus uitritus,

ut patet in responsive ad secundum: & tamen superius in questionis sexagesima tertia articulo secundo

dictum est, quod duplex est reguli boni hominis ad quod ordi-

natur uitritus, scilicet humana ratio, & lex diuina.

Ad evidētiā horum oīum dīllingue, quod uitrites oīē duplicitē

possunt accipit, scilicet ēm se, & ex parte nostrī utrōq; modo regu-

lam habent. Et in litera quidem quāmuis de solis theologicis uitribus

fiat illa distinctione in articulo sequenti, ut ueritas in ordine

habet extensio ad oīes uitrites, diuersimodo applicata, ut uitritus

intellectualis quā ad cognoscere ēm se consideratur, quā in ordinē

ad recte cognoscere sumit. Ex parte uero nostri, ēm modū quo in

nobis fit aut est, accepit quā ad dirigere uero, quod addūm practice

supradicatas ēm se, sunt ipse regulæ, & recipiunt regulabilitiam

per eas, unde ex parte tñ nostri regulā habere possunt, ēm quā

in nobis sunt aut sunt. Virtutes quoq; morales ēm se obiecta

respiciunt, ex parte aut nostri principiū quib; in nobis fit & sunt.

Et qā author sī de uitritu mensura & medio secundum se loquitur,

ut in art. 4 manifestatur, ideo obiecta oīā quā ex parte nostri

se tenent, nihil officiunt proposicio. Et ut ad singula descendamus,

cogitatio in primis principiorum secundum se est in medio duorum

contraria, v. g. Huic acceptiō, Totum est maius sua

parte, contrariatur secundum se, ut superfluum. Totum est minus

sua parte: & ut deficiens,

Totum non est maius sua parte, quamvis ex modo quo hæc cognitione est in nobis, qā. f. naturaliter

est in nobis, contraria loca haec non possunt. Verum quoq; intellectus

practicus secundum se quidem a reb; pedet, pēdet quo ad cognoscere ex

parte aut nostra ab appetitu recto, q̄ facit nobis apparere finem

QVAEST. LXIII.

secundum ipsius appetitus dispositionem.
quo ad dirigere vero, ut dictum est, ipsa
Tex. 22. & intellectualis virtus est regula, & nostro
33.10.3. lumini rationis naturalis & appetitus conser-
vatur, ut superius declaratum fuit.
Eadem etiam ratione vir-
tutis intellectualis secundum se mensura,
nec practice, nec specu-
lative est aliquid
virtutis genus proce-
deretur enim in infinitum. Sed virtutum
moralium mensura,
qua est obiectum no-
stra, vel diuina regu-
la modicacum: video
alium virtutis genu
ad quod pertinet me-
sura illa, mensura est:
aliquarum aut virtutum
intellectualium, puta prudenter & scien-
tie, quae ad principia p- se nota examinans,
mensura quoque alium
virtutis genus secun-
dum se, & ex parte no-
stra est primaria autem
virtutis intellectualis,
scilicet intellectus &
synderesis, mensura ex parte
nostris non est aliqua
virtus, sed solu naturale lumen ex parte
nostra, & res cognitae secundum se. Et sic
pater respondit ad omnia obiecta.

Cap. 3. & 4.
rom. 5.
Ethic. cap. 6
Art. 1. huius
quest.
q. 3.6. art. 3
Cap. 3.10.3
Tex. 5.10.3

SED CONTRA est, pars est uit
tus intellectualis, ut dicitur in 6.
* Eth. & tamen artis est aliquid
medium, ut dicitur in 2. Eth. ergo
etiam virtus intellectualis confi-
fit in medio.

RESPON. Dicendum, q- bonum ali-
cuius rei consistit in medio, fm q
conformatur regulae, uel mensura,
qua contingit transcendere, &
ab ea deficere, sicut dictum est. Vir-
tus autem intellectualis ordinatur
ad bonum, sicut & moralis, vt
supra dictum est: unde fm quod
bonum virtutis intellectualis se habet
ad mensuram, sic se habet ad ratio-
nem medi. Bonum autem virtutis
intellectualis est uerum: speculati-
væ quidem virtutis uerum abso-
lute, ut in 6. * Ethic. dicitur: prædi-
ca autem virtutis uerum secundum
conformatitatem ad appetitum
rectum: uerum autem intellectus
nostris absolute consideratus, est si-
cuit mensuratum a re. Res. n. est
mensura intellectus nostris, ut dicitur in 10. * Meth. Ex eo, n. quod res
est, uel non est, ueritas est in opinione & in oratione.
Sic igit̄ bonum virtutis intellectualis speculativæ con-
sistit in quodam medio per conformitatē ad ipsam re, fm quod dicit esse quod est, uel non esse quod non est,
in quo rō ueri consistit. Excessus autem est fm affirmationem falsam, per quam dicit esse quod non est: defi-
ciens autem accipit fm negationem falsam, per quam dicit non esse quod est. Verum autem virtutis intellectualis
practica comparatum quidam ad rem, habet rationem mensuram: & sic eodem modo accipitur medium
per conformitatem ad rem in virtutibus, intellectualibus practicis, sicut in speculativis: sed respectu appetitum
habet rationem regulæ & mensuræ, vñ idem
medium, quod est virtutis moralis, et est ipsius pruden-
tie, scilicet rectitudinis rōnis: sed prudentia quidem est
istud medium ut regulat & mensurans, virtutis
autem moralis ut mensurans & regulans. Similiter excessus & defectus accipitur diuersimode utroque.

in cor. ar.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod est virtus intel-
lectualis habet suam mensuram, ut dictum est, & per
conformatitatem ad ipsam accipitur in ipsa medium.

AD SECUNDUM dicendum, quod non est necesse
in infinitum procedere in virtutibus: quia mensura
& regula intellectualis virtutis non est aliquid aliud
genus virtutis, sed ipsa res.

AD TERTIUM dicendum, q- ipsa res contrarie non ha-
bet contrarietatem in aia, quia unum est rō cognoscere
di alterum: & tamen in intellectu est contrarietas af-
firmationis & negationis, que sunt contraria, ut dicitur
in fine * Perihermenias. Quaenam enim esse & non es-
se non sunt contraria, sed contradictoria opposita, si

Lib. 2. perh.
cap. 10.1.

ceditur in infinitum in virtutib. F
¶ 3 Prae Medium proprius est in-
ter contraria, ut pater per Philos.
in 10. * Metaph. sed in intellectu
non uidetur esse aliqua contraria-
tas, cum etiam ipsa contraria fecū
dum quod sunt in intellectu, non
sunt contraria, sed simul intelliga-
tur, ut album & nigrum, & sanū
& ægrū. ergo in intellectualibus
virtutibus non est medium.

SED CONTRA est, pars est uit
tus intellectualis, ut dicitur in 6.
* Eth. & tamen artis est aliquid
medium, ut dicitur in 2. Eth. ergo
etiam virtus intellectualis confi-
fit in medio.

considerentur ipsa significata prout sunt in rebus,
quia alterum est ens, & alterum est pure non ens: ta-
men si referantur ad actum animæ, utrumque possit
aliquid esse, unde esse & non esse sunt contradic-
toria: sed opinio, qua opinamur quod bonum est bo-
num, est contraria opinioni, qua opinamur quod
bonum non est bonum, & inter huiusmodi contra-
ria medium est virtus intellectualis.

ARTICVLVS 1111.

*¶ Super Qualitatem
exempli quaeratur
in circulum quartum.*

G AD QVARTVM sic proceditur.
Videtur, q- virtus theologica
consistit in medio. Bonum en-
im aliarum virtutum consistit
in medio: sed virtus theologica
excedit in bonitate alias virtutes.
ergo virtus theologica multo
magis est in medio.

¶ 2 Prae Medium uirtutis mora-
lis accipitur quidem secundum
quod appetitus regulatur per ra-
tionem, intellectualis uero secun-
dum quod intellectus noster me-
suratur a re; sed virtus theologica
& perficit intellectum & appeti-
tum, ut supra dictum est. ergo
etiam virtus theologica consistit
in medio.

¶ 3 Prae. Spes quæ est virtus theo-
logica, medium est inter despera-
tionem & presumptionem: simili-
ter etiam fides in cedit media in
ter contrarias haereses, ut Boe-
tius dicit in li. de duabus naturis,
quod enim consistit in Chri-
sto unam personam & duas natu-
ras, medium est inter haeresim
Nestorii, qui dicit duas personas &
duas naturas, & haeresim Euti-
cis, qui dicit unam personam &
unam naturam. ergo virtus theo-
logica consistit in medio.

SED CONTRA. In omnibus, in
quibus consistit virtus in medio,
contingit peccare per excessum, si
cuit & per defectum; sed circa Deum
qui est obiectum virtutis theolo-
gica, non contingit peccare per
excessum. dicit enim Eccles. 43. Bene
dientes Deum, exalte illum
quantum potestis: maior enim
est omni laude, ergo virtus theo-
logica non consistit in medio.

RESPON. Dicendum, q- sicut dictum est, mediū uirtutis accipitur
per conformitatem ad suā regulam,
uel mensuram secundū qd contin-
git ipsam transcendere, uel ab ea
deficere. Virtutis autem theologica
duplex potest accipi mensura. Vna
qd, secundū ipsā rationem uirtutis,
& sic mensura, & regula uirtutis
theologica est ipse Deus. Fides. n.
nostra regulatur fm ueritatem di-
uinam, charitas autem secundū

I Nar. 4. eiusdem 6.
q. dubium occu-
patione universali
simplicia in litera, n-
gendo in oppositum.
In omnibus in qua-
bus virtus consistit
in medio, contingit
peccare per excessum
sicut & per defectum,
videtur in hoc modo
de infinita, nam con-
sistit in medio, & non
contingit peccare in
si uno modo, per ex-
cessum. Quilibet a
infinitis rebus, uia
la qualitate: una
declinat in minoriter,
cui debet regula
le, si enim declinat
in maius illi, non d
sit infinita, ut per
in communationem
sufficiat, & etiam inde
sufficiat, in qua
quis minus quam
sufficiat, & aliam
deinde violat regu-
lam, quia alterum
nihil hic excusat.

¶ Ad hoc dicit, q-
medium iustitia con-
sistit in iustis utrius-
que modo, iustitia
per excessum & de-
fectum: iustitiae
de ramen contingit
hoc circa medium
iustitiae, & aliam
uirtutem, nam ex-
ma mediū aliam
virtutem constituit
dierū uita, inter
que media est uirtus
ipsa, ut patet in 5.
thicorum, & proprie-
ta alio iusto peccare
secundū secundū ex-
cessum, & alio peccare
secundū defectum.
Extrema autem me-
diū infinita non con-
stituit dierū uita,
& propterea non
et codem minime
peccatur per excessum
& defectum, &
non solum uno mo-
do, sed uno actu in fu-
to, simili enim uel
tum medium minime
alteri, & plus suffici-
cendo: & simile est in
distributionis uel
inus.